

- kötet (Budapest, Franklin-Társulat, 1909, 831–885. p.)
- ⁵ Az I. Bn. miniszteri indokolása. Magyar Törvénytár: i. m., 854. p.
- ⁶ Az I. Bn. miniszteri indokolása. Magyar Törvénytár: i. m., 854. p.
- ⁷ Lásd erről: Szabó András: *Recepció és kreativitás a büntetőjogban*. In: *Befogadás és eredetiség a jogban és a jogtudományban*. Szerk.: Sajó András (Budapest, Áron Kiadó, 2004. 101. p.)
- ⁸ Nagy Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része* (bővített, átdolgozott kiadás. Budapest, Korona Kiadó, 2004, 42. p.)
- ⁹ Lásd erről: Nagy Ferenc: *Intézkedések a büntetőjog szankciórendszerében* (Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1986, 26. p.)
- ¹⁰ Liszt, F.: *Der Zweckgedanke im Strafrecht*. In: Liszt, F.: *Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge*. Bd. I. (Berlin, 1905)
- ¹¹ Részletesen lásd: Szabó András: *A fiataikorúak és a büntetőjog* (Budapest, 1961, 23–24. p.); Nagy Ferenc, 1986: i. m., 26–28. p.
- ¹² Balogh Jenő: i. m., 157. p.
- ¹³ Magyar Törvénytár: i. m., 855. p.
- ¹⁴ Magyar Törvénytár: i. m., 856. p.

- ¹⁵ Lásd erről: Szabó András, 2004: i. m., 48–51.p.; Lenkovics Judit: *Adalékok az I. büntetőnovellához és a fiataikorúak bíróságáról szóló törvényhez* (*Rendészeti Szemle*, 2008, 7–8., 40–43.p.)
- ¹⁶ Magyar Törvénytár: i. m., 856. p.
- ¹⁷ Magyar Törvénytár: i. m., 857. p.
- ¹⁸ Balogh Jenő: i. m., 135. p.
- ¹⁹ Magyar Törvénytár: i. m., 856. p.
- ²⁰ Szabó András, 1961: i. m., p. 63.
- ²¹ Fayer László: *Büntetőpolitikai követelések* (Budapest, 1892), idézi: Szabó András, 1961: i. m., p. 63.
- ²² Finkey Ferenc: *A fiatakoru büntettek* (*Jogállam. Jog- és Államtudományi Szemle*, 1910, I., 648. p.)
- ²³ Pl. a Gyermek Jogairól szóló 1989. évi ENSZ Egyezmény, a Fiatakorúak igazságszolgáltatására vonatkozó ENSZ minimum szabályok, 1985 (a „Pekingi szabályok”).
- ²⁴ Kerner, Hans-Jürgen: *Message from the President – Watching Youth Criminal Policy Trends in Europe* (*Criminology in Europe*, March 2006, 2. p.)
- ⁵ Lásd erről: Lenkovics: i. m., 39. p.

Bárány Péter

A feltételes elítélés megjelenése a magyar büntetőjogban az I. büntető novella révén

A múlt vizsgálata a jog területén is a jövőre vonható következtetések alapja. Jó esetben a fejlődésben ugyanis a folyamatosság az egyik meghatározó elem. A szankciórendszer változásában – ugyan visszaesésekkel, de – a fejlődés e tendenciája fölismerhető.

A Csemegi-kódex (szocializmusbéli megítélése szerint „kora későszülött gyermeke”) szankciórendszer a szabadságvesztés-büntetésre – lényegében kizárólag arra – épül. Érthető és szükségszerű ezért, hogy a kódexszel kapcsolatos reformtörekvések célzott jogterülete is a büntetési rendszer volt.

A reformtörekvések irányát alapvetően befolyásolta az 1889-ben, Liszt vezetésével megalakult Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület által vallott felfogás. A szankciók speciális prevenciók céljának előtérbe helyezése a büntetés felfüggesztésének, mint a célszerűség és hatékonyság eszközeinek megjelenését vonta magával. Liszt azonban hangsúlyozta azt is, hogy a célszerűség és hatékonyság ezen eszköze az igazságosság követelményének is szolgálatában áll.

Az I. büntető novellához, az 1908:36. tc.-hez köthető a feltételes elítélés intézményének első megjelenése, amely egyhavi fogházbüntetés felfüggesztését tette lehetővé. E valóban minimális joghátránynak az újszerű kezelése is éles vitát váltott ki, amely vita évtizedeken keresztül folyt, és 1930-ra hozta meg csupán azt az ered-

ményt, hogy a felfüggeszhető fogházbüntetés egy hónapról három hónap tartamra emelkedett. Nem önálló büntetési nem volt ez, mint ahogy ma sem az, hanem egy sajátos jogintézmény, amely praktikusabban abban az esetben válik büntetéssé, ha azt végre kell hajtani.

Annak a vitának e tárgyban felelevenítése, hogy hogyan választjuk el egymástól az intézkedéseket és a büntetéseket, valószínűleg nem vinne előbbre. Az azonban egyértelmű, hogy ez a jogintézmény az elítéltől direkt módon nem von el semmit, és elsődlegesen nem megtorló jellegű.

Tanulságos a 19. század végén, a 20. század elején zajló, e tárgykört érintő vitát áttekinteni, hiszen az ott megjelenő érvrendszer különböző elemei a mai napig elevenen élnek:

– Hugó Meyer kifejti, hogy a büntetés végrehajtásának felfüggesztése megrendíti a bűn és bűnhődés szükségszerű okozatosságába vetett hitünket.

– Irk Albert, Meyer felfogásával szemben, a legfontosabb vonatkozásnak azt tartja, hogy a Damoklesz kardjaként lebegő büntetés visszatartó ereje fokozottabban érvényesül, mint a végrehajtandóé.

– Liszt az, aki a feltételes elítélés lényegét fogalmazza meg, amikor kimondja: azzal, hogy az elítélt magatartásától függ a büntetés végrehajtandósága, őt arra ítéljük, hogy bizonyítson. Bizonyítsa, hogy esetében a végrehajtás elkerülhető és elkerülendő.

– Edvi Illés kifejti, hogy a büntetés felfüggesztése célszerűségi és nem büntetésenyhítési eszköz, és annak alkalmazását csupán különös méltánylást érdemlő körülmények indokolhatják.

A Bta., az 1951. évi 31. sz. tvr. a feltételes elítélés és kedvezményét az enyhítő körülmények túlsúlyával látja megalapozhatónak. Alkalmazását a maximum 5 éves büntetési tétellel fenyegetett bűncselekmények esetén az I. évnél nem hosszabb kiszabott büntetés vonatkozásában teszi lehetővé.

Az 1961. évi Btk. az 1 év kiszabott büntetésben maximalizálja a felfüggesztés határát, de különös méltánylást

érdemlő esetben a 2 évnél nem súlyosabb szabadságvesztés-büntetés felfüggesztését is lehetővé teszi. E törvényben elsőként jelenik meg a feltételes elítélés újabb típusa, a próbára bocsátás, amely jogintézmény csak a fiataloknál alkalmazható, de áttörésként már a magatartási szabályok meghatározását is lehetővé teszi.

Jelen előadás tárgyának vizsgálatánál a szellemiség kornak megfelelő változásait követhetjük nyomon a Legfelsőbb Bíróság néhány kiemelendő döntése nyomán.

Az 1954. évi X. BED, a kor felfogásának megfelelően, a Bta.-ban írtakhoz képest visszalépést jelent, hiszen a jogintézmény alkalmazását csak kivételes körülményekre alapozhatónak ítéli, kifejtve, hogy „a büntetést azért szabják ki, hogy azt végre is hajtsák”. Ennek a megfogalmazásnak pandant-jaként kezelhető az egyes büntetés-végrehajtási intézetekben ma természetesen csak muzeális érdekességként kezelt, az őrszemélyzetnek szóló, akkor volt felirat: „Ne csak őrizd, hanem gyűöld is az elítéltet”.

Az előírt XX. számú BED már a nevelés egyik eredményes eszközeként ismeri el a büntetés végrehajtásának felfüggesztését, és annak alkalmazhatóságához kettős megalapozottságot kíván meg. Elsőként azt, hogy az alkalmazástól kedvező eredmény várható. Másodikként az elkövető érdemességét. Ez utóbbi feltétel jelentésértalma az elvi döntés szerint az, hogy a kedvezményben „a dolgozó osztály helyzetű, megtévedtek” részesíthetők, de a deklasszált elemek az osztályellenség, a huligánok nem.

A XXIV. számú BED 1962-ben az elkövető érdemessége helyett már csupán méltányolandó személyi körülményeket említ, és megfogalmazza, hogy miért nem szükséges az időközben megjelent pártfogó felügyelet alkalmazása a felnőttkorúak esetében. A kornak megfelelően indokolja, hogy e támogatásnak a fiatalok esetében van helye, míg a felnőtt korúaknál a társadalomba való visszavezetés legfőbb záloga a munkahelyi kollektíva pozitív hatása.

Ez idő tájt, az 1960-as évek elején jelent meg az a vizsgálati eredmény is, amely a feltételes elítélés jogintézményének további erősítését tette indokolttá. A vizsgálat szerint a szabadságvesztésre ítélték 50%-a esetében élt a bíróság a felfüggesztés kedvezményével. A felfüggesztett szabadságvesztésre ítélték csupán 10%-ánál kellett utóbb a végrehajtást elrendelni.

Jelenlegi jogszabályi környezetünkben a feltételes elítélésnek elsődlegesen két megjelenési formája van: a felfüggesztett szabadságvesztés az 1 évi, különös méltánylást érdemlő esetben 2 évi maximumot meg nem haladó kiszabott büntetés esetén, valamint a próbára bocsátás vétség vagy 3 évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő büntett szankcionálásánál. Mindkét feltételes elítélés párosulhat – esetenként kötelezően – pártfogó felügyelet alkalmazásával, amely magatartási szabályok meghatározásával is együtt járhat. A pártfogó, a pártfogó felügyelő részvétele az eljárás ezen szakaszában – úgy vélem – a legjelentősebb momentumok egyike, s ez, valamint a megállapítható magatartási szabályok alkalmazása köti össze a feltételes

elítélés jogintézményeit a vádemelés elhalasztása és a közvetítői eljárás intézményrendszerével.

A vádemelés elhalasztását az ügyész alkalmazhatja, ezért a szó szoros értelmében már önmagában sem kinthető feltételes elítélésnek, de az eljárás folytatásának, illetőleg az esetleges szankció alkalmazásának az eljárás alá vont magatartásától való függővé tétele mégiscsak rokonítja az előzőkhöz. E felé mutat az alkalmazhatóság feltételeként megszabott, a cselekmény maximum 3 év szabadságvesztés-büntetéssel való fenyegetettsége, a bűncselekmény súlyára és a rendkívüli enyhítő körülményekre történő utalás. A törvény itt is az eljárás alá vont magatartásától teszi függővé az ő számára kedvezőlenebb helyzet bekövetkeztét (az eljárás folytatása). Mind a kábítószer-élvező bűnelkövetőnek, mind a közvetítői eljárást vállaló terheltnek bizonyos kötelezettségeket kell teljesítenie, másoknak megállapított magatartási szabályokat kell betartaniuk, hogy a továbbiakban mentesüljenek a büntetőjogi felelősségre vonás alól.

E „feltételes rendszer” legutóbb megjelent eleme a közvetítői eljárás. Ez sem feltételes elítélés, de feltétele lehet az el nem ítéletnek. Szolgálja a helyreállító igazságszolgáltatást és a diverzió alkalmazhatóságát. A közvetítői eljárás a törvényi rendezésnek megfelelően összefügg a vádemelés elhalasztásával, illetőleg a bírósági eljárás felfüggesztésével is.

A feltételes elítélési rendszer mára tehát tartalmazza a felfüggesztett szabadságvesztés, a felfüggesztett pénz-büntetés, a próbára bocsátás alkalmazhatóságát, valamint kiterjesztett értelmezésben a vádemelés elhalasztása és a közvetítői eljárás intézményeit.

E négy, anyagi jogi és eljárásjogi elemeket tartalmazó intézménynél egységesen jelenik meg, hogy az eljáró hatóság a terheltet arra kötelezi: valamilyen viselkedést tanúsítson. Ez tartalmilag gyakran az általa okozott sérelem enyhítését, a felborított jogszerű helyzet helyreállítását, a pártfogó felügyelő ellenőrző tevékenységének elfogadását jelenti.

A jövő – reményeim szerint – a 100 évvel ezelőtt indult tendencia továbbfolytatását hozza. A próbára bocsátási hatóság, a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggeszthetősége szélesebb körben válhat alkalmazhatóvá, a 2 és 5 év közötti kiszabott szabadságvesztés-büntetések részbeni felfüggesztésére kerülhet sor, és a pártfogó felügyeleti rendszer még fokozottabb jelentőségre tehet szert.

Az új Btk., feltehetőleg „átvezetési nehézségek” miatt, nem teszi önálló büntetési nemmé a feltételes szabadságvesztést, de ennek csupán technikai nehézségek képezik az akadályát. Az önálló büntetési nemkénti megjelenítés üzenetet hordozna a jogalkalmazó számára a végrehajtandó szabadságvesztés-büntetés lehető elkerülése tekintetében. E megjelenítés – technikai okokból történő – elhagyásának azonban, úgy vélem, különösebb kártétele nem várható, hiszen az intézményrendszer fejlődése, kiteljesedése önmagában hordozza a jogalkotó és a büntető politika ezen kívánságát.

A jogfejlődés utóbbi 100 évének áttekintése egyértelművé teszi az 1908. évi I. büntető novella áttörő jelentőségét.